

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA
AL CARRER DEL PISTÓ, 1-19
BARRI DEL CAMP DE L'ARPA DEL CLOT,
DISTRICTE DE SANT MARTÍ, BARCELONA.

(Codi Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona: 146/18)

Expedient DGPC: 23.070

Dates de la intervenció: Del 12 al 31 de desembre de 2018

Arqueòloga Directora de la intervenció:

MARTA NOLLA ENFEDAQUE

Gestió de la intervenció:

MARTA FÀBREGAS

Mataró, 16 d'octubre de 2019

ÍNDEX.

1. FITXA TÈCNICA	1
2. INTRODUCCIÓ	2
3. MARC GEOGRÀFIC	3
4. ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS	8
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DELS TREBALLS.	12
6. METODOLOGIA	14
7. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS	15
8. CONCLUSIONS	16
9. BIBLIOGRAFIA	17
10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	18
10.1 DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA	18
10.2. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA	21
11. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC	

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer Pistó, 1-19
UBICACIÓ	Barri del Camp de l'Arpa del Clot, Districte de Sant Martí, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ETRS89 (UB/ICC)	X: 431765.0 Y: 4584822.4 Z: 27.67 msnm
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	De l'11 de desembre al 17 de desembre 2018
PROMOTOR	BIM/SA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Marta Nolla Enfedaque

2. INTRODUCCIÓ

Amb motiu de l'execució del projecte de reurbanització del Carrer del Pistó al barri del Camp de l'Arpa del Clot, districte de Sant Martí de Barcelona, s'ha realitzat entre els dies 11 i 17 de desembre de 2018 el control arqueològic preventiu dels rebaixos els quals són objecte d'aquesta memòria. Aquestes obres han estat promogudes per BIM/SA i portades a terme per l'empresa constructora BIGAS GRUP, SL.

Donada la importància arqueològica i històrica d'aquesta zona es va prendre la decisió d'efectuar un control arqueològic a càrrec de l'empresa ATICS SL, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Marta Nolla Enfedaque i amb la supervisió del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona i del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya. La intervenció arqueològica s'ha dut a terme amb l'objectiu d'efectuar un control de les obres a realitzar per tal de detectar, documentar i així realitzar un estudi de les possibles restes conservades al subsòl, amb el corresponent recull de la informació històrica necessària per tal d'ampliar els coneixements vigents de la ciutat sobre èpoques anteriors, i finalment l'avaluació de les restes que podrien quedar afectades per les obres.

L'actuació arqueològica consisteix en el control visual de la realització dels treballs de buidat manual.

3. MARC GEOGRÀFIC

Situació del jaciment.

La intervenció es troba dins de l'entramat urbanístic de la ciutat de Barcelona, concretament al que s'anomena barri del Camp de l'Arpa del Clot, al districte de Sant Martí.

Context geològic.

L'estructura geològica del Pla de Barcelona presenta per un costat els materials paleozoics que defineixen la serra de Collserola. Aquesta està formada per pissarres les quals s'assenten damunt d'un basament granític que aflora en algunes zones d'Horta i del Guinardó i que domina a la serra de Marina. Al costat del Vallès, cap a Montcada i Olorda, la serralada presenta formacions de calcàries devòniques que són objecte d'explotació per empreses cimiteres.

Els materials del Secundari venen definits per les calisses dolmòtiques, gresos i argiles vermelles que trobem als turons de la zona nord-est del Pla. En el Terciari, predominen les formacions miocèniques i pliocèniques que es van sedimentar amb la transgressió marina del terciari superior, es tracta de la intercalació de margues blaves i gresos vermell-gris¹. A la part baixa del Pla trobem una sèrie d'elevacions amb una orientació nordest-sudoest produïdes a partir del plegament de les formacions pliomicocèniques a conseqüència de la falla que va afectar a la costa (Mons Taber, Puig de les Fàlzies...). Damunt d'aquest substrat s'assenta el material quaternari del qual s'han diferenciat dues unitats²:

La plataforma superior que s'inicia des del peu de la Serralada del Tibidabo i baixa fins al mar. En aquesta, que està molt afectada per l'acció dels torrents, és on s'assenta la ciutat, sobre tot el sector antic. En el substrat presenta argiles i sorres grogues pliocèniques damunt de les quals trobem els esbaldregalls quaternaris molt potents, graves anguloses dins d'una matriu d'argiles vermelles que provenen de la zona del Tibidabo per aportacions torrencials.

La plataforma baixa va del graó o talús erosiu de 20/30m de desnivell fins a la línia de costa. Està constituïda per la formació de les terrasses i deltes dels rius Llobregat i Besòs.

¹ PALET, J. 1994

² SOLÉ, L. 1963

L'acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que han permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteixen cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'ls coneix com a "tricycle". Aquests nivells són de baix a dalt: un primer nivell d'argiles vermelles de procedència col·luvial, conseqüència d'un sòl format en condicions de clima tropical (combinació de fases humides i seques), un segon nivell de llims groguencs d'origen eòlic, loess, formats en un clima sec i fred, i un tercer nivell format pel torturà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, un clima més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

Context geogràfic.

El jaciment s'ubica dins del Pla de Barcelona, una de les unitats morfològiques que configuren el territori, anomenat Barcelonès, que s'estén des de la costa mediterrània a la Serralada Litoral, concretament entre el tram de la serra de Collserola i els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs respectivament van a sortir a la mar amb la formació dels seus deltes. D'aquesta manera el territori presenta dos elements morfològics clars: la serra de Collserola i la plana.

La Serra de Collserola, composta per granits i esquistos, presenta unes altituds molt moderades, entre els 300 i 500 metres, destacant el Tibidabo que arriba als 512 m. Al nord, aquesta carena comença sobre el riu Besòs amb el turó d'en Manyoses (210 m) i al sud-oest destaca el puig de Sant Pere Màrtir com a darrera elevació (399 m). La carena presenta diversos passos de muntanya que possiblement han servit de vies de comunicació al llarg de la història. És el cas de Collserola, entre el Tibidabo i el turó de Santa Maria; el Portell de Valldaura a la capçalera d'aquesta vall; el Forat del Vent i el

coll de la Ventosa prop del turó Blau; i el coll de Vallvidrera a la capçalera de la riera Blanca³.

El Pla de Barcelona es troba obert al mar i limitat per la Serralada Litoral i al sud per la falla que segueix des de Garraf i el turó de Montjuïc (que és el punt més elevat, 173 m) fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs. Aquesta falla és visible a través de l'esglaó, d'uns vint metres, que sembla separar l'eixample de la ciutat vella i que es documenta en la morfologia urbana: la baixada de Jonqueres, la Via Laietana i els carrers de les Moles, d'Astruc i de Jovellanos.

Arran d'aquest esglaó s'ha dividit la plana en dos sectors:

Plana alta: va des de la Serralada fins aquest esglaó, la qual es caracteritza per una cota de 20 msnm i un pendent del 4%. Aquesta està formada pel sòcol paleozoic damunt del qual l'acció de les distintes rieres ha aportat materials detrítics diversos.

Plana baixa: aquesta s'estén des de l'esglaó fins a la costa i presenta un escassíssim pendent (0,35%). La seva formació és de caràcter al·luvial, materials aportats per les rieres, les corrents marines i sobretot per l'acció dels rius Besòs i Llobregat, amb la formació de les seves planes deltaïques. En aquesta zona es formarien els estanys i aiguamolls tan típics de la costa mediterrània que, a mida que la línia de costa avancés, anirien desapareixent.

L'acció antròpica també hauria contribuït amb la dessecació d'aquests elements. Alguns d'aquests estanys han estat documentats en èpoques més recents dins de la història, com són els casos de la Llavineria a la zona de Sant Martí, el de Banyols als passeigs de Sant Joan i Lluís Companys, l'estany del Port o el del Cagalell que es situa per la zona de Sant Pau del Camp.

En aquesta plana es distingeixen petits turons arran de mar que tenen el seu origen en els plegaments de dipòsits marins del Miocè i el Pliocè⁴. És el cas de la muntanya de Montjuïc, del turó dels Ollers, del sector dels carrers d'Escudellers i Nou de Sant Francesc, de les Falzies on es localitza l'antiga Llotja i del Tàber, on s'assentava la ciutat romana. El constant progrés de la línia de costa degut a l'aportació dels arrossegaments del Besòs i al corrent marí tangencial a la costa que aporta terres del

³ PALET, J.1994

⁴ PALET, J. 1994

SOLE, L. 1963

DDAA, 1984

Maresme, van contribuir al rebliment d'estanys i aiguamolls i van anar encerclant aquests turons, que van passar a formar part de la terra ferma.

Pel que fa a la xarxa hidrogràfica d'aquesta zona, podem assenyalar que respon a les típiques característiques d'una xarxa mediterrània. Per un costat tenim els dos rius que delimiten el Pla: el Besòs i el Llobregat. Aquests són rius de caràcter extra local, ja que un neix a la zona del Prepirineu (el Llobregat) i l'altre a la serralada Prelitoral, no obstant tots dos desemboquen a la costa barcelonina després de travessar les serralades litorals. La seva principal característica és que el seu règim fluvial és irregular, amb fortes avingudes, depenent en gran mesura de les condicions climàtiques⁵. Aquest tret és també el que defineix l'altre element de la xarxa hidrogràfica: les rieres. Aquestes són de caràcter torrencial, neixen al costat marítim de la Serralada Litoral i davallen pel pla lleugerament inclinat. Els seus cursos erosionen el substrat geològic del pla formant torrenteres i contribuint a la creació d'un paisatge ple d'ondulacions i valls. Amb les seves crescudes aquests torrents arrossegueu tot tipus de materials detrítics.

En funció de la seva orientació s'han dividit en tres sectors:

Sector central: el qual recollia les aigües del vessant del Tibidabo i conformaven la riera de Vallcarca i la riera de Sant Joan que baixaven per la zona de Gràcia i per l'actual passeig de Sant Joan; la riera de Sant Gervasi i Sant Miquel que baixava per l'actual Passeig de Gràcia entrava a ciutat pel Portal de l'Àngel, plaça del Pi i desembocava al mar pel carrer dels Còdols i posteriorment sembla ser que es va desviar per fora de la tercera muralla i aniria a desembocar al Cagalell per evitar les riuades; per Vallvidrera baixarien els torrents que més endavant configurarien la riera de Magòria o de Mogoria, que desembocava al Cagalell i que sembla que el seu curs coincidiria amb l'actual traçat que dibuixa el Paral·lel; en aquesta zona també hi trobem la riera de Valldonzella que neix a la zona de Sarrià; cap l'est trobem els torrents de la Guineu, el del Pecat, el d'en Mariner i el Bogatell que desembocarien directament a la mar.

Sector sudoest: són els torrents que porten les aigües cap la zona sud-oest de Montjuïc del qual destaquen dos torrents: Torrent Gornal, que neix a la zona de Sant Pere Màrtir i desemboca a la mar ja dins de l'Hospitalet de Llobregat; i la riera Blanca que neix de la unió de diversos torrents i rieres procedents del Mont d'Òssa, fa de límit entre aquest municipi i Barcelona.

Sector nord: el componen els torrents que desemboquen al Besòs, que han contribuït en la creació del delta d'aquests riu, i la riera d'Horta que comparteix desembocadura amb el Besòs.

Totes aquestes rieres han estat objecte d'adequacions, desviaments, canalitzacions, etc. per tal de millorar i ampliar l'espai urbà al llarg de la història. S'observa que, a la zona del jaciment, l'antic traçat de les rieres de Bargalló, Valldonzella i Magòria confluirien al sector de Sant Pau del Camp, cap a l'antic estany del Cagalell que s'ubica cap a la zona nord del carrer Nou de la Rambla. Alhora, de Montjuïc baixaven els torrents de la Font del Gat i dels Tarongers que desguassaven al Cagalell Vell. És possible que aquest darrer formés un con de dejecció a Sant Pau del Camp, amb l'eix cap a l'est i limitat a migjorn pel solc del carrer de les Tàpies.

Les diverses muralles van anar fent de dic per aquestes rieres. No obstant, en època de Pere III, al segle XIV, es van desviar les aigües de la riera de Magòria molt abans d'entrar a ciutat, ja que els aiguats envaïen el carrer Hospital i penetraven a ciutat pel tram dels carrers que es coneixen com a Riera Alta i Riera Baixa. Ja al segle XVIII, aquesta riera es va desviar cap el sector del Port, al sud de Montjuïc. Aquesta acció es repetirà en diversos sectors de la ciutat, amb altres canalitzacions i desviaments.

El sector on està situada la intervenció és un territori ple d'ondulacions produïdes per uns llits sobre elevats pels quals corrien les aigües dels torrents i limitats pels seus dics naturals, els quals creixen amb l'aportació dels sediments detrítics. Durant l'època prehistòrica i possiblement durant la formació de *Barcino*, aquesta zona encara presentava aquest aspecte: zona d'abundants aqüífers i estanys. Els assentaments es situarien entre els interfluvis deprimits que es formen entre una riera i l'altra. De fet la documentació escrita del segle XII ja parla de l'estany del Cagalell. Aquí anirien a morir les diverses rieres que solcaven aquest sector.

Geològicament hi ha una unitat quaternària (Pleistocè i Holocè) que en cobreix una de terciària. D'època quaternària, a l'Holocè, on es localitza l'activitat antròpica, es registren nivells d'argila, sorres i graves d'origen torrencial i col·luvial, a part dels estrats superiors que és on es registrava la major presència de restes arqueològiques d'època contemporània i moderna.

4. ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS

Aquesta intervenció s'ha dut a terme al barri del Camp de l'Arpa del Clot al districte de Sant Martí de Barcelona.

Tenim coneixement de l'administració del territori abans de la fundació de *Barcino*, aquest s'ordenava en vil·les que depenien de la ciutat de *Baetulo* a mitjan segle I aC. Amb la seva fundació es produeix una nova reorganització del territori amb la configuració del seu *Ager*.

La *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* es funda entre els anys 15 i 13 aC. Aquesta neix dins el context d'un projecte més ampli de reestructuració del quadrant nord de la Península Ibèrica, potenciat per l'emperador August a l'acabar la segona fase de les guerres càntabres l'any 19 aC.⁶

Els primers romans construeixen la ciutat amb un traçat similar al d'un *castrum* militar basat en dos carrers perpendiculars, *cardo* i *decumanus*, l'encreuament dels quals dóna lloc a un espai obert, el *fòrum*, que funciona com a centre vital de la ciutat. Aquest nou espai es troba delimitat per una muralla. Fora del recinte emmurallat, el Pla de Barcelona esdevé en l'*ager* de la ciutat romana, format per vil·les, establiments industrials, monuments, vies i necròpolis.

La zona que ens ocupa quedava fora de la muralla però formava part de l'*ager* de la ciutat romana.

A partir del segle X comença a ocupar-se l'espai suburbà amb l'aparició de nous nuclis de població anomenats burgs o vilanoves. Amb l'afany d'encabir i protegir les noves barriades i els edificis establerts fora els límits de la muralla d'època romana, es va començar a construir al segle XIII una nova línia defensiva. La zona que ens ocupa també quedaria fora d'aquesta muralla.

Pel que respecta al districte de Sant Martí, trobem que aquest es situa entre la muralla de Barcelona i el riu Besos, i des del mar fins a la muntanya del Carmel. El territori té el seu origen al 1714, quan va passar de ser parròquia sufragània de Santa Maria del Mar a ser un municipi independent del Pla de Barcelona. L'any 1897, juntament amb altres viles de la ciutat, va ser annexionat a Barcelona i es va convertir en un districte de la ciutat.

⁶ GRANADOS i RODÀ, 1993, pàg. 11

Sant Martí comprèn diversos barris, entre ells El Camp de l'Arpa del Clot. El topònim de Camp de l'Arpa apareix citat en un document de l'any 1037 amb la forma "*ad ipsa archa*" fent referència a un dolmen present a la zona.

El Camp de l'Arpa estava caracteritzat per tot un seguit de masos i cases senyorials disseminats pel territori. Les activitats econòmiques eren dedicades a la agricultura (vinyes, cànem, horta...), la ramaderia ovina i a tasques artesanals tals com el processament del cànem i la llana. El barri va mantenir un gran pes agrícola fins a mitjan segle XIX. L'any 1859 va revocar-se el Pla Cerdà a la zona a causa dels interessos dels propietaris i l'oposició dels membres del consistori. Per això, els carrers de Còrsega, del Rosselló i de Provença moren a l'altura del traçat del carrer de Rogent. Aquest fet ha permès mantenir alguns passatges del segle XIX, com ara els del Sospir, del Trinxant o del Pistó.

4.1 Intervencions prèvies.

La zona que ocupa aquesta intervenció ha patit molt poques intervencions arqueològiques al llarg dels anys, podent-ne presentar només dues de positives. A continuació se'n fa un breu resum:

2014. Les obres de reurbanització del carrer del Ripollès van permetre localitzar el refugi de la Guerra Civil de Can Robacols (R0173). L'entrada al refugi estava reblerta de terra i runa gairebé fins al sostre al llarg de tot el tram d'escaleres i l'accés inferior es trobava tapiat amb una paret de totxos. Un cop es va poder accedir a l'interior del refugi, es va comprovar el seu bon estat, tot i la presència d'un tram amb grans blocs de pedra, runa i fang, però completament transitable fins al final del refugi, on es van localitzar les escales d'un segon accés, també tapiat. El refugi està construït amb la tècnica de galeria en mina. El traçat segueix el carrer del Ripollès fins al carrer del Pistó, i s'enfila per aquest darrer fins a arribar al carrer de Besalú, on devia tenir la segona entrada, avui també tapiada. El refugi està excavat en estrats formats per argiles i capes de tortorà, i està construït íntegrament amb totxos de 15x30 cm lligats amb ciment. Està format per una galeria de 90 m de llargada, 1,26 m d'amplada i 1,90 m d'alçària, feta amb volta catalana, i que va zigzaguejant i alternant bancs d'obra a dreta i esquerra. Hi ha un total de deu bancs, de diferent llargada cadascun, construïts amb totxo. En el primer tram es van documentar quatre inscripcions als totxos -«PAN», «CNT», «FAI» i «VIVA LA FAI»-, fetes amb ditades damunt d'una capa de morter, o bé amb la punta d'un ganivet o similar, o fins i tot guixades amb llapis. També hi havia dos totxos amb petjades de gos que es devien produir abans de la cocció dels totxos. Així mateix, en tot el recorregut es van recollir llaunes metàl·liques de menjar de diferents mides, una ampolleta de metall, una bala de pistola, dues bales de fusell Màuser i altres elements.

L'entrada del carrer del Ripollès es va localitzar just per sota del nivell de llambordes i de la capa d'asfalt del carrer. L'accés presenta una llargada de 13,50 m i una amplada d'1,30 m i, un cop comença la volta, té una alçària de 2,04 m. L'accés està constituït per l'alternança de replans i esglaons, i al tram final fa un revolt de 90°, comú a tots els refugis, a fi que, davant d'una possible explosió, la metralla i l'ona expansiva no arribessin a l'interior.

(<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3774>)

2015. Intervenció arqueològica preventiva efectuada al carrer Antic de Bofarull, 11 durant l'any 2015 (codi 043/14). El control de les obres va permetre documentar un seguit de fases ocupacionals del solar, totes elles però, dins l'època contemporània i actual.

Aquestes restes corresponen a un pou d'aigua i dos pous cecs. També es va localitzar una claveguera que recollia les aigües brutes (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3764>).

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DELS TREBALLS.

La intervenció arqueològica ha vingut motivada per la reurbanització del carrer del Pistó, entre els números 1-19, al barri del Camp de l'Arpa del Clot, al districte de Sant Martí de Barcelona, on estava previst que els treballs comportessin una remodelació del subsòl.

Aquest interès històric i arqueològic venia donat perquè⁷:

1. Arran dels atacs aeris a la població durant la guerra civil (1936-1939), la Generalitat va organitzar la Junta de Defensa Passiva que s'havia d'encarregar de la construcció de refugis antiaeris. Per a la construcció d'aquests refugis es feia un projecte inicial i era una brigada d'obriers de la pròpia Generalitat, i més endavant del propi Ajuntament, qui s'encarregava de la seva construcció. A mesura que anava avançant la guerra, foren els mateixos ciutadans els que en feien l'execució seguint els models establerts per la Generalitat. A Barcelona se'n construïren al voltant de 1.400.

De la majoria de refugis es coneix la ubicació aproximada, i una part del recorregut. És difícil tenir coneixement dels accessos, ja que alguns projectes no es van realitzar en la seva totalitat. Els primers refugis antiaeris construïts varen ser dissenyats per a la seva futura reutilització, principalment eren galeries de mina que serviren per incorporar-les a la xarxa del clavegueram de la ciutat. Els primers de grans dimensions, es varen condicionar amb les planxes de formigó armat, per a la seva utilització com a banys públics, biblioteques o aparcaments. La majoria de refugis veïnals tenien un caràcter provisional i efímer. La seva construcció es deuria al treball abnegat de civils no militaritzats, vells i, sobretot, dones i nens. Varen començar als barris amb una gran tradició associativa i sense comprometre els ciments dels edificis, com per exemple a les places públiques.

Gràcies a la informació recollida a l'Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Barcelona, podria tractar-se dels següents refugis, dels quals no se n'han conservat els plànols i, si existeixen, encara no s'han pogut localitzar: Refugi núm. 0279 Carrer de Besalú i el Refugi núm. 0173 Carrer del Ripollès.

⁷ Dades extretes del Projecte d'Intervenció Arqueològica realitzat pel Servei d'Arqueologia de Barcelona.

2. Es coneix l'existència de 2 refugis (Refugi núm. 0279 Carrer de Besalú i el Refugi núm. 0173 Carrer del Ripollès), pel llistat de refugis antiaeris del 16 de juliol de 1938 publicat a l'Atles dels Refugis de la Guerra Civil espanyola a Barcelona, editat per l'Ajuntament de Barcelona i CLABSA l'any 2002.

3. Del refugi núm. 0279 només se'n té referència per la seva inclusió en el llistat de refugis existents a la ciutat de Barcelona, i de la majoria d'aquests refugis se'n desconeix el seu accés, les dimensions i el recorregut. La ubicació orientativa d'aquest refugi es detalla a l'Annex 1. Cal tenir en compte que algunes descripcions sobre els refugis només esmenten el carrer on es troben, sense ubicar el punt exacte dins el traçat del carrer, i molts d'aquests es van ramificant pel subsòl i poden aparèixer en àrees allunyades de l'accés, i inclús poden aparèixer nous accessos no documentats.

4. En canvi, del refugi núm. 0173, durant l'any 2014 es va dur a terme una intervenció arqueològica al carrer del Ripollès, a tocar de l'àmbit del present projecte, i que va permetre localitzar el refugi núm. 0173, el qual estava conservat perfectament. Aquest refugi presentava dues entrades, una pràcticament a la cruïlla del carrer del Ripollès amb el carrer de la Muntanya, i una segona que es trobaria a la part posterior de la finca del núm. 24 del carrer del Pistó. Part del recorregut d'aquest refugi discorre per sota del carrer del Pistó, enfront de la plaça de Can Robacols (veure plànol adjunt). La profunditat a la que es localitzen les galeries del refugi, a uns 10 metres, evitarà que aquestes siguin afectades pels treballs al subsòl inclosos en el present projecte.

6. METODOLOGIA

Els treballs d'obertura del sòl es van dur a terme de manera manual i amb retroexcavadora mixta. La feina consistia en la retirada del nivell superficial, ja fossin preparacions i paviments de carrer o producte de l'enderroc o farciment de la rasa.

La metodologia emprada, sistemàtica i adequada s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E. C. Harris i per A. Carandini⁸.

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús d'un registre codificat (Unitats Estratigràfiques) de tradició anglosaxona, en dibuixar les plantes parcials on s'acoten tots els nivells físics extrets i en la fotografia de les UE.

Per tal d'homogeneïtzar els registres de les diverses intervencions arqueològiques s'utilitza un sistema de base de dades interrelacionades basat en el programa Access de Microsoft, on s'inclou a cada fitxa els respectius apartats de descripció, documentació i relacions estratigràfiques.

Paral·lelament a aquesta tasca es va configurar la documentació planimètrica general (escala 1:20), topogràfica i fotogràfica del jaciment. Les cotes han estat establertes en metres sobre el nivell del mar (m-s-n-m).

⁸ Veure: Harris, 1991 i Carandini, 1997.

7. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

La intervenció que ens ocupa, realitzada al Carrer del Pistó 1-19, va estar motivada per la reurbanització de la zona. Aquesta reurbanització va consistir en la instal·lació de canalització d'aigües i d'enllumenat elèctric. Per assolir la cota d'esplanada necessària va realitzar-se un rebaix general de 0,50 m. La rasa per encabir-hi els diferents serveis feia 0,60 m d'ample i tenia una potència de 0,50 m.

L'estratigrafia localitzada segueix de la següent manera: en primer lloc el nivell de paviment actual del carrer Pistó, **UE01**, de 0,10 m de potència. Aquest paviment estava format per llambordes de 0,20 m de llarg per 0'10 m d'ample. Per sota seguia la preparació de formigó, **UE02** de poca entitat. Tot seguit es localitzava un paquet de terres aportades, **UE03**, que tenia una potència de 0,30 m. Les terres aportades cobrien un estrat d'argila vermella, **UE04**, on va realitzar-se la rasa per cablejat i canalització.

Durant els treballs de buidatge no es va documentar cap estructura ni va aparèixer cap material arqueològic.

8. CONCLUSIONS

Aquesta memòria ha presentat els resultats obtinguts als treballs duts a terme al Carrer Pistó.

Les tasques de control preventiu no ens han aportat informació arqueològica de cap tipus en no haver-se documentat estructures ni material arqueològic.

Pel que respecta al refugi núm. 0279 del carrer de Besalú, les expectatives de poder trobar un possible accés no han pogut ser revalidades.

Per altra banda, el refugi núm. 0173 del carrer del Ripollès, que va ser localitzat durant els treballs realitzats a la intervenció arqueològica del 2014, tampoc s'ha pogut localitzar. Tot i que part del recorregut discorre per sota del carrer del Pistó, la profunditat a la que es localitzen les galeries del refugi, a uns 10 metres, ha evitat que aquestes siguin afectades pels treballs del subsòl, els quals, recordem, tenien una potència de 0,50 m. Tampoc ha estat possible documentar el pou d'accés o de ventilació localitzat a la intervenció del 2014, ja que aquest va ser netejat i tapiat per tal d'evitar possibles filtracions.

De tota manera, hem de tenir en compte que ens trobem en una zona de gran interès històric i amb gran presència de refugis antiaeris i per tant amb unes elevades possibilitats de localitzar restes arqueològiques en futures intervencions.

9. BIBLIOGRAFIA

DD.AA., Gran Geografia Comarcal de Catalunya, El Barcelonès i el Baix Llobregat vol. VIII, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1984.

DD. AA., *Els barris de Barcelona, Ciutat Vella i Eixample*, Volum I, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997.

Garcia i Espuche, A., "Canvis i permanències de l'herència espacial medieval. De la ciutat de la Ribera a la ciutat de la Rambla", *Història de Barcelona, Volum 5, El desplegament de la ciutat manufacturera (1714-1833)*, Edita Enciclopèdia catalana, Barcelona, 1992.

Palet, J.M., Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero- romana i l'altmedieval segles II-I a.C.- S.X-XI d.C., dins *Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona* núm.1, Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura, Barcelona, 1994.

Servei d'Arqueologia de Barcelona.

10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

10.1 DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Fotografia 1. Detall del Carrer del Pistó abans de començar els treballs.

Fotografia 2. Inici dels treballs

Fotografia 3. Tasques d'obertura.

Fotografia 4. Detall dels treballs realitzats.

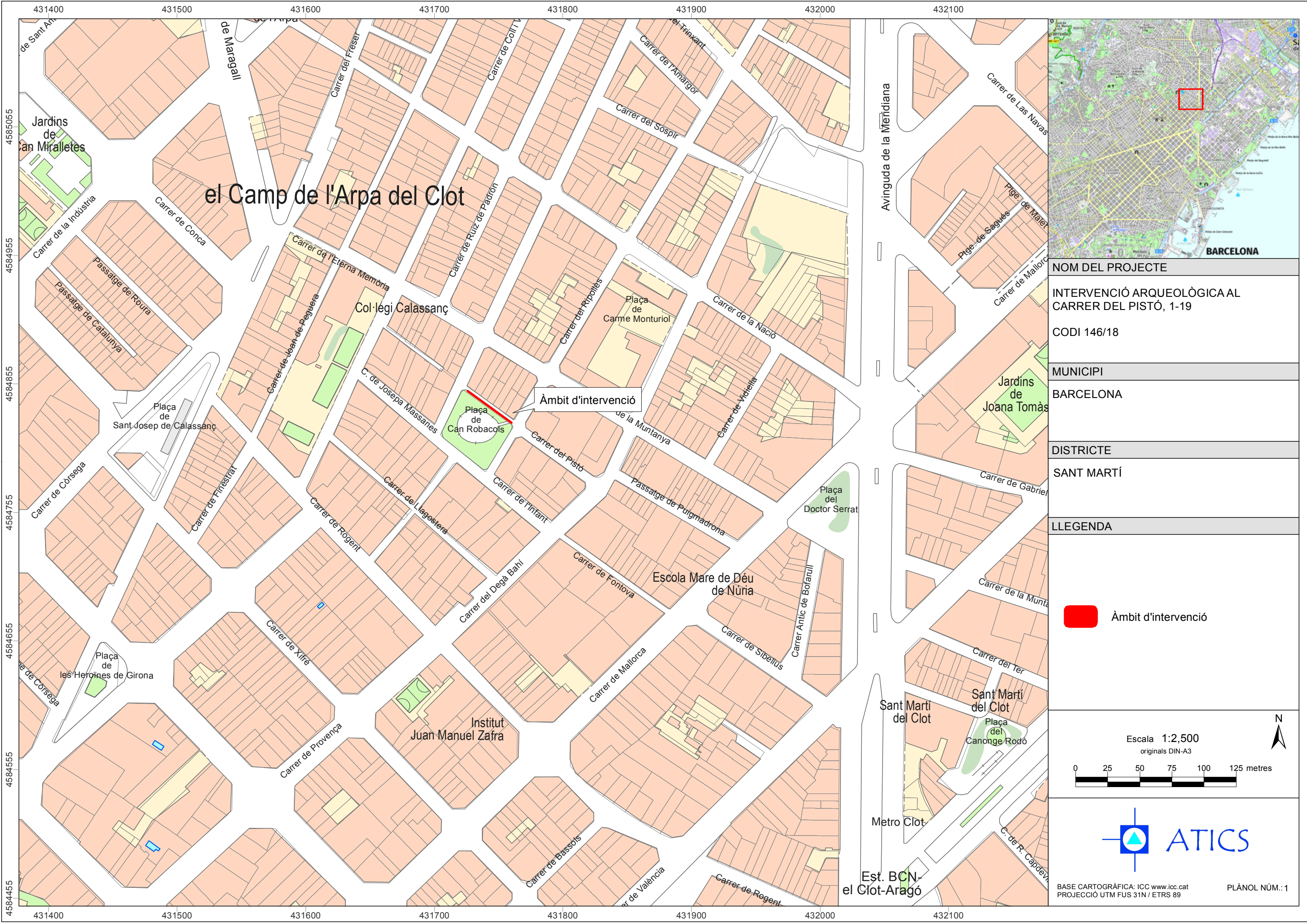

Fotografia 5. Tasques d'obertura de la rasa

Fotografia 6. Detall d'un tram de la rasa després del buidatge de terres.

10.2. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

NOM DEL PROJECTE

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CARRER DEL PISTÓ, 1-19

CODI 146/18

MUNICIPI

BARCELONA

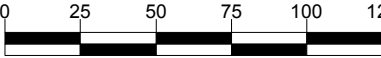
DISTRICTE

SANT MARTÍ

LLEGENDA

 Àmbit d'intervenció

Escala 1:2,500
originals DIN-A3

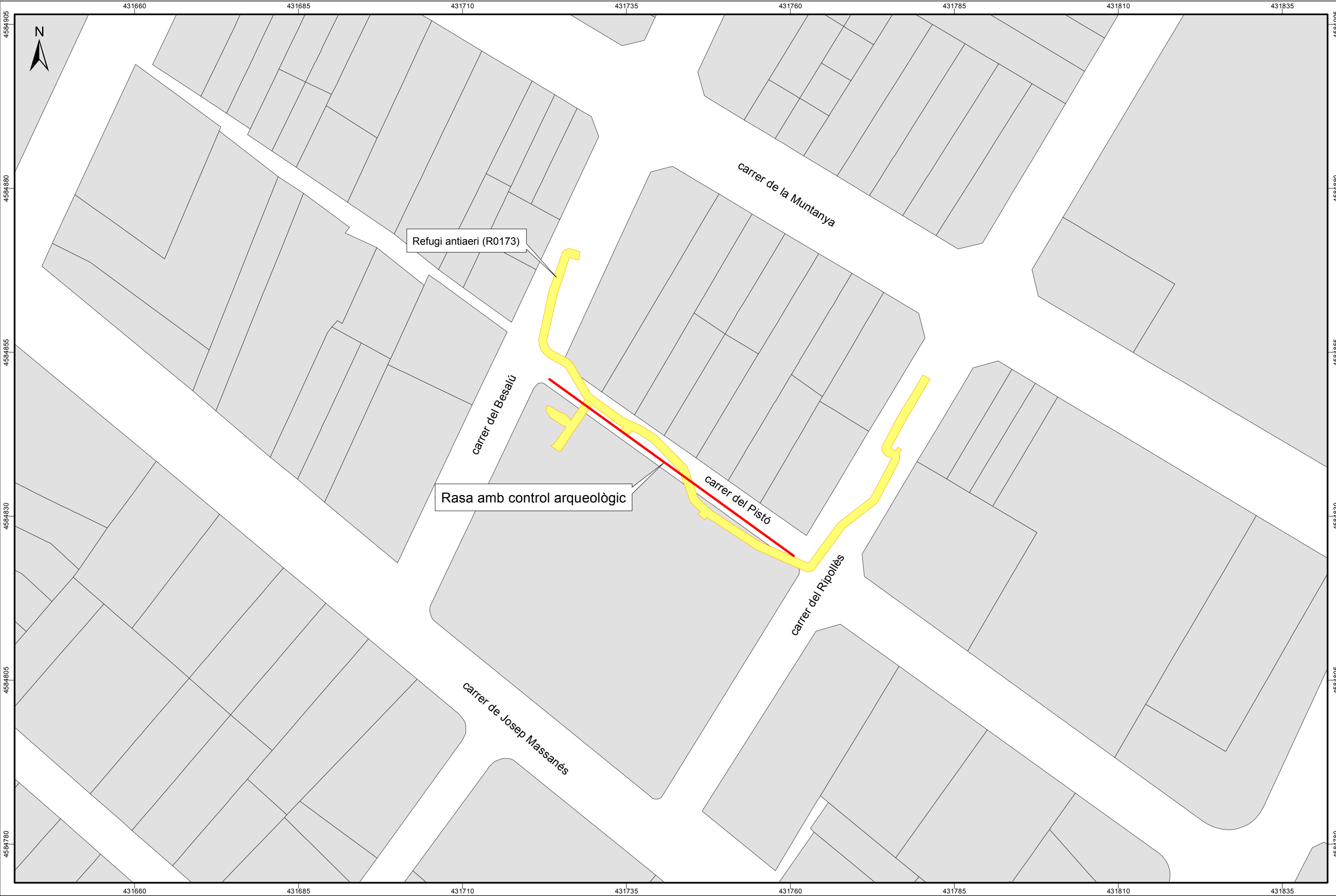

BASE CARTOGRÀFICA: ICC www.icc.cat
PROJECCIÓ UTM FUS 31N / ETRS 89

PLÀNOL NÚM.: 1

11. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 1	
Sector: Pistó 1-19 (146/18)		Fase:		Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Estructura positiva				
DESCRIPCIÓ :	Paviment contemporani de llambordes				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			És reblert per	
	Cobreix a	UE: 2		És cobert per	
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 2	
Sector: Pistó 1-19 (146/18)		Fase:		Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Estrat				
DESCRIPCIÓ :	Preparació del paviment de formigó.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			És reblert per	
	Cobreix a	UE:3		És cobert per	UE:1
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 3	
Sector: Pistó 1-19(146/18)		Fase:		Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Estrat				
DESCRIPCIÓ :	Farciment contemporani compost per sorres soltes de color marró clar.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			És reblert per	
	Cobreix a	UE:4		És cobert per	UE:2
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 4
Sector: Pistó 1-19 (146/18)		Fase:		Cronologia: Contemporània
DEFINICIÓ :	Estrat			
DESCRIPCIÓ :	Argila vermella			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a		És cobert per	UE:3
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	